

dr Bogdan Mróz
Katedra Poziomu Życia i Konsumpcji
Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

Społeczne aspekty wpływu globalizacji na kształtowanie się nowych kompetencji transgranicznych

Social Aspects of Influence of Globalisation on Emerging the New Transborder Concepts

Globalization seems to be a major megatrend in the years and decades to come. There is an enormous body of literature on the economic consequences of this process, while cultural and educational implications of globalization are underestimated, if not neglected. Selected aspects of the impact of globalization on the emergence of the new transnational competences have been discussed in the paper as well as still existing barriers and factors hampering this process.

1. Koncepcje i bariery globalizacji

Globalizacja jest chyba jednym z najczęściej stosowanych pojęć-wytrychów, spotykanych w języku współczesnej publicystyki ekonomicznej i społecznej. Stanowi też niewątpliwie jeden z kluczowych terminów określających realia polityczne, ekonomiczne i społeczne świata u progu trzeciego tysiąclecia. Pojęcie to pojawia się w różnych kontekstach, zarówno w popularnej prasie wielkonakładowej, jak i poważnych rozprawach naukowych. Sam termin „globalizacja” jest bardzo różnorodnie pojmowany i ciągle toczą się spory odnośnie znaczenia i zakresu tego pojęcia. Problem polega na tym, iż globalizację można rozpatrywać z różnych punktów widzenia, ponieważ jest to proces dotyczący różnych aspektów ludzkiej egzystencji i w istotny sposób na nią wpływający. Rzutuje to na postrzeganie procesów globalizacyjnych przez polityków, badaczy i specjalistów, którzy w swoich analizach przyjmują różne perspektywy teoretyczne (por. tab. 1).

W odniesieniu do działalności gospodarczej przez globalizację należy rozumieć „(...) proces scalania gospodarek narodowych, przejawiający się w dynamicznym wzroście obrotów handlowych, międzynarodowych przepływów kapitałowych i usługowych, będący efektem rosnącej tendencji do traktowania przez coraz większą liczbę przedsiębiorstw całego świata jako rynku zbytu”.¹

¹ A. Bukowski, *Globalna przygoda*, „Magazyn Finansowy”, nr 287/1999.

Tab. 1. **Koncepcje globalizacji**

Koncepcja	Główne elementy (procesy)
1. Globalizacja finansów i własności kapitału.	Deregulacja rynków finansowych, międzynarodowa mobilność kapitału, wzrost liczby fuzji i akwizycji. Globalizacja akcjonariatu jest w początkowym stadium.
2. Globalizacja rynków i strategii.	Integracja działalności gospodarczej na skalę światową, zintegrowane działania poza granicami kraju macierzystego (w tym badania i rozwój oraz finansowanie), globalne poszukiwanie komponentów, alianse strategiczne.
3. Globalizacja technologii oraz powiązanych z nią badań i wiedzy.	Technologia jako podstawowy katalizator procesów globalizacji: rozwój technologii informacji i telekomunikacji umożliwia rozwój globalnych sieci w ramach tej samej firmy i pomiędzy różnymi firmami. Globalizacja jako proces sprzyjający racjonalizacji kosztów produkcji.
4. Globalizacja stylów życia i modeli konsumpcji, globalizacja kultury.	Transfer i transplantacja dominujących stylów życia. Unifikacja wzorców konsumpcji. Wzrastająca rola mediów. Transformacja kultury w „kulturowe pożywienie” i „produkty kulturowe”. Zastosowanie zasad GATT w przenoszeniu wzorców kulturowych.
5. Globalizacja rządzenia i regulacji prawnych.	Zmniejszona rola rządów i parlamentów narodowych. Próby stworzenia nowych przepisów, regulacji i instytucji globalnych rządów.
6. Globalizacja jako polityczne ujednoczenie świata.	Integracja społeczeństw i państw świata w jednolity globalny system polityczny i ekonomiczny.
7. Globalizacja postrzegania i świadomości.	Koncepcja „jednej Ziemi”. Ruch globalistyczny. Obywatele świata – postawy kosmopolityczne.

Źródło: *Granice konkurencji* (red. Grupa Lizbońska), Poltext, Warszawa 1996, s. 49.

W literaturze spotyka się też różne scenariusze rozwoju globalizacji (warianty przebiegu procesów globalizacyjnych). Do najczęściej omawianych należą:²

- globalizacja szkodliwa (*pernicious globalization*), niosąca dla świata i środowiska naturalnego człowieka zgubne skutki i zagrożenia;
- globalizacja poprawna (włączająca, integrująca), tzw. *inclusive globalization*;
- regionalna rywalizacja (*regional competition*);
- świat bez hegemonu (*post-polar world*).

Najbardziej pożądanym scenariuszem przebiegu procesów globalizacyjnych polegałoby na tzw. globalizacji poprawnej, która powinna umożliwić coraz większej części światowej społeczności korzystać z dobrodziejstw i owoców globalizacji. W tym wariantcie zakłada się harmonię między wzrostem gospodarczym, ochroną środowiska naturalnego oraz społecznymi i kulturowymi konsekwencjami procesów globalizacji.

² Por. S. Kozłowski, *Rozwój zrównoważony w globalizującym się świecie*, [w:] *Globalizacja gospodarki a ochrona środowiska*, pr. zb. pod red. naukową A. Budnikowskiego i M. Cyglera, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 2002, s. 14.

Czynnikiem sprzyjającym globalizacji jest niesłychanie szybkie rozprzestrzenianie się nowoczesnych technologii, które błyskawicznie opanowują świat, wyznaczając nowe standardy jakości i przyczyniając się do zaostrzenia walki konkurencyjnej. Na szczególną uwagę zasługuje zwłaszcza dynamiczny rozwój nowoczesnych technologii informacyjnych (telekomunikacja satelitarna, telefonia komórkowa, internet), które są głównym instrumentem rozpowszechniania i uniformizacji wzorców zachowań w skali międzynarodowej i globalnej. Ich spektakularny rozwój przyczynił się zarówno do zwiększenia szybkości przepływu informacji, jak i zniknięcia barier pomiędzy społeczeństwami krajów rozwiniętych. Jednak w dalszym ciągu występują bardzo duże różnice między krajami znajdującymi się na różnych etapach rozwoju gospodarczego, jeśli chodzi o wykorzystanie nowoczesnych narzędzi komunikacji (por tab. 2).

Według klasyfikacji Banku Światowego można wyróżnić cztery zasadnicze kategorie krajów, przyjmując jako kryterium PKB na 1 mieszkańca (dane dotyczą 1999 r.):

- kraje o niskich dochodach (*low-income countries*) – PKB per capita poniżej 755 USD;
- kraje o dochodach niższych-średnich (*lower middle income countries*) – PKB na 1 mieszkańca w przedziale 756-2995 USD;
- kraje o dochodach średnich-wyższych (*upper middle income countries*) – PKB per capita w przedziale 2996-9265 USD;
- kraje o dochodach wysokich (*high income countries*) o PKB na głowę mieszkańca przekraczającym 9266 USD.

Tab. 2. Wyposażenie w narzędzia komunikacji w czterech grupach krajów wg klasyfikacji Banku Światowego

Grupa krajów	Odbiorniki telewizyjne na 1000 mieszk.		Telefony stacjonarne na 1000 mieszk.		Telefony komórkowe na 1000 mieszk.		Komputery osobiste na 1000 mieszk.		Hosty internetowe na 1000 mieszk.	
	1999	w % średniej światowej	1999	w % średniej światowej	1999	w % średniej światowej	1999	w % średniej światowej	2000	w % średniej światowej
Kraje o niskich dochodach	85	32	26	16	3	3	4,4	6	0,05	0,3
Kraje o dochodach niższych-średnich	273	102	102	65	33	38	17,7	26	0,36	2
Kraje o dochodach wyższych-średnich	304	113	190	120	136	158	60,9	89	4,85	32
Kraje o wysokich dochodach	693	259	583	369	377	438	345,9	506	98,17	644

Świat	268	100	158	100	86	100	68,4	100	15,25	100
-------	-----	-----	-----	-----	----	-----	------	-----	-------	-----

Źródło: D. Piazzolo: *The Digital Divide*, CESifo Forum, Autumn 2001.

Technologie informatyczne są niewątpliwie katalizatorem zmian we współczesnym świecie i czynnikiem przyspieszającym procesy globalizacji, jednak ich „potencjał globalizacyjny” może być w pełni wykorzystany dopiero wtedy, kiedy nastąpi zdecydowana poprawa w dostępie do nowoczesnych narzędzi komunikacji w krajach i regionach świata, które obecnie znajdują się na marginesie procesów globalizacyjnych i stanowią często rezerwuwar taniej siły roboczej dla korporacji transnarodowych.

Marginalizacja biednych krajów Afryki, Azji i Ameryki Południowej może też stanowić podłoże różnego rodzaju konfliktów i napięć, dostarczać argumentów i zwolenników radykalnym ugrupowaniom i ruchom antyglobalizacyjnym, a także prowadzić do frustracji i rozczarowań wśród szerokich rzesz konsumentów, dla których dostęp do korzyści płynących z globalizacji pozostaje tylko obiektem marzeń lub jest w dużym stopniu z różnych powodów utrudniony (por. tab. 3). Według niektórych autorów tradycyjna teoria konsumpcji jest nieadekwatna, jeśli chodzi o ocenę efektów globalizacji w stosunku do konsumentów z krajów rozwijających się, przede wszystkim dlatego, że teoria ta nie bierze pod uwagę, np. uczuć rozczarowania i frustracji towarzyszących zetknięciu się tych konsumentów z ofertą produktów globalnych.³

Tab. 3. Globalizacja a frustracje i rozczarowania konsumentów

Aspekty globalizacji	Odrzucone tradycyjne założenia	Rodzaj produktu	Konsumenci najbardziej podatni na frustrację i rozczarowanie
Niedoskonałości informacji rynkowej.	Pełna informacja dotycząca charakterystyki mocno reklamowanych, importowanych produktów.	Preparaty farmaceutyczne, leki, papierosy, kosmetyki.	Słabo wykształceni konsumenci, narażeni na dezinformację i nie mający dostępu do alternatywnych źródeł informacji.
Efekty zewnętrzne konsumpcji globalnej.	Indywidualna użyteczność zależy tylko od własnej konsumpcji.	Towary przyczyniające się do zanieczyszczenia środowiska naturalnego, pochodzące z krajów rozwiniętych.	Konsumenci o niskich dochodach narażeni na zanieczyszczenie środowiska powodowane przez konsumpcję innych.
Międzynarodowy efekt demonstracji i zmiany preferencji.	Stołość preferencji.	Produkty reklamowane w środkach masowego przekazu.	Konsumenci nie będący w stanie zmienić preferencji na rzecz droższych, importowanych towarów.
Nieznane preferencje i zmieniające się wzory konsumpcji.	Preferencje stałe i uświadamiane przez konsumenta.	Luksusowe dobra trwałego użytku.	Konsumenci o niewielkim funduszu swobodnej decyzji.
Wpływ	Preferencje konsumpcyjne	Dobra wpływające w	Konsumenci o dochodach

³ Por. np. J. James: *Do Consumers in Developing Countries Gain or Lose from Globalisation?*, „International Studies Review”, Vol. 4, Issue 3, Fall 1999.

globalizacji na indywidualne struktury konsumpcji.	ujawniają się podczas zakupu.	istotny sposób na codzienne funkcjonowanie człowieka (np. nowoczesne lekarstwa i preparaty witaminowe).	pozwalających zaspokoić podstawowe potrzeby życiowe, ale nie wystarczających do unowocześnienia struktury konsumpcji.
--	-------------------------------	---	---

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: J. James: *Do Consumers in Developing Countries Gain or Lose from Globalisation*, op. cit., s. 14.

2. Rola kompetencji transgranicznych w epoce globalizacji

W światowej literaturze poświęconej implikacjom procesów globalizacji dla sposobów kształtowania przewagi konkurencyjnej w skali globalnej coraz częściej pojawia się wątek tzw. kompetencji transgranicznych, umożliwiających efektywne i harmonijne funkcjonowanie społeczeństw, firm, menedżerów i jednostek w wielokulturowym, globalnym świecie. Główne aspekty i pożądany profil tych kompetencji zawiera poniższe zestawienie.⁴

Kompetencje analityczne:

- rozumienie systemów wartości, wierzeń, zwyczajów i obyczajów innych społeczeństw i kultur, z uwzględnieniem świadomości politycznej i etnicznej;
- umiejętność włączania doświadczeń płynących z innych krajów i kultur do repertuaru zachowań społecznych w danym kraju (kręgu kulturowym);
- zdolność formułowania i realizacji efektywnych strategii współpracy w skali międzynarodowej oraz uczenia się z wcześniejszych sukcesów i porażek.

Kompetencje emocjonalne:

- chęć i umiejętność ciągłego otwierania się na różne wpływy i doświadczenia kulturowe;
- wyrażanie zainteresowania i respektowanie innych (również krańcowo odmiennych) kultur, systemów wartości, wierzeń, obyczajów i tradycji (transgraniczna empatia międzykulturowa);
- umiejętność radzenia sobie z wielobarwnością i wielokulturowością świata.

Kompetencje kreatywne:

- zdolność wykorzystania synergetycznego potencjału różnych perspektyw kulturowych w rozwiązywaniu problemów globalnych;
- zdolność wypracowywania kompromisowych rozwiązań na płaszczyźnie międzynarodowej;
- umiejętność czerpania inspiracji z innych kultur.

Kompetencje behawioralne:

⁴ P. H. Koehn, J. N. Rosenau: *Transnational Competence in an Emergent Epoch*, „International Studies Perspective”, Vol. 3, Issue 2, May 2002, s. 109-110.

Zdolności komunikacyjne:

- biegłość w rozumieniu i używaniu języków partnerów interakcji międzynarodowej;
- zdolność rozumienia zachowań niewerbalnych i odczytywania kodów kulturowych;
- umiejętność angażowania się w pogłębiony dialog na arenie międzynarodowej, wysłuchiwanie odmiennych racji i argumentów;
- zdolność przewycięzania problemów i nieporozumień komunikacyjnych.

Biegłość funkcjonalna:

- umiejętność wykazywania zrozumienia, wrażliwości i wyobraźni w interakcjach międzynarodowych;
- elastyczność w opracowywaniu transgranicznych strategii rozwiązywania problemów, uwzględniających interesy różnych stron;
- zdolność rozwiązywania problemów i konfliktów na płaszczyźnie międzynarodowej oraz radzenia sobie z wyzwaniami globalizacyjnymi.

Tab. 4. Pożądane cechy czynnika ludzkiego w epoce globalizacji

Cecha/Atrybut	Pożądane właściwości	Najważniejsze składniki kompetencji transgranicznych
uczenie się	adaptacyjność i elastyczność	wrażliwość i otwartość na inne kultury
zdolności analityczne	wysoki poziom rozwoju	dostrzeganie wzajemnych powiązań i uwarunkowań między krajami, systemami gospodarczymi i politycznymi
umiejętności poznawcze	złożone i wielowymiarowe	umiejętność percepcji i włączania doświadczeń poznawczych innych kręgów kulturowych
sposoby i scenariusze interakcji	wyrafinowane	elastyczność i zdolność dostosowania się do oczekiwań partnerów interakcji
inteligencja emocjonalna	wysoki poziom	empatia
umiejętność współpracy	zdolności koncyliacyjne	umiejętność wypracowywania kompromisów, prowadzenia negocjacji i rozumienia innych kodów kulturowych
komunikatywność	wysoka	elastyczność; zdolność wyrażania własnych racji i emocji w sposób zrozumiały dla reprezentantów innych kultur

Źródło: P. H. Koehn, J. N. Rosenau: *Transnational Competence in an Emergent Epoch*, „International Studies Perspective”, Vol. 3, Issue 2, May 2002, s. 122.

Przedstawione wyżej wymiary i aspekty kompetencji transgranicznych stawiają na porządku dnia problem adekwatności istniejących systemów edukacji, sposobów i mechanizmów kształcenia ustawicznego oraz różnego rodzaju wewnątrz korporacyjnych systemów kształcenia i szkolenia kadr (*on-the-job training*)

do nowych wyzwań i wymagań epoki globalizacji. Obok kompetencji ściśle profesjonalnych do funkcjonowania we współczesnym świecie i wyłaniającej się globalnej wspólnoty potrzebny jest szeroki zakres umiejętności i predyspozycji pozazawodowych, lekceważonych lub niedocenianych w dotychczasowych systemach edukacyjnych.

Bibliografia:

1. Appadurai A.: *Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization*, University of Minnesota Press, Minneapolis 1996.
2. Drezner D. W.: *Globalization and Policy Convergence*, „International Studies Review”, Vol. 3, Issue 1, Spring 2001.
3. *Globalizacja gospodarki a ochrona środowiska* (pr. zb. pod red. naukową A. Budnikowskiego i M. Cyglera), Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 2002.
4. James J., *Do Consumers in Developing Countries Gain or Lose from Globalisation?*, „International Studies Review”, Vol. 4, Issue 3, Fall 1999.
5. Koehn P. H., Rosenau J. N.: *Transnational Competence in an Emergent Epoch*, „International Studies Perspective”, Vol. 3, Issue 2, May 2002.
6. Piazzolo D.: *The Digital Divide*, CESifo Forum, Autumn 2001.
7. *The New Economy: Beyond the Hope*, The OECD Growth Project, OECD, Paris 2001.
8. *Wyzwania procesu globalizacji wobec człowieka*, pr. zb. pod red. E. Okoń-Horodyńskiej, Katowice 2000.